

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.422.7:658.783

DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2023-1-19>

Варламова І.С.

доктор економічних наук,
професор кафедри обліку та оподаткування
Запорізького національного університету

Сьомченко В.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та оподаткування
Запорізького національного університету

Варламова А.О.

студентка
Запорізького національного університету

Varlamova Iryna

Doctor of Economic Sciences,
Professor at the Department of Accounting and Taxation
Zaporizhzhia National University

Somchenko Viktoriia

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Accounting and Taxation
Zaporizhzhia National University

Varlamova Alina

Student
Zaporizhzhia National University

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ І ОБОРОТНОСТІ ТОВАРУ

FEATURES OF THE DISPLAY OF GOODS INVENTORY AND GOODS TURNOVER

У статті розкрито поняття: товарні запаси, значення і сутність системи управління цими запасами, причини створення, а також досліджено шляхи оптимізації товарних запасів. Кожне підприємство потребує знизити витрати на їх зберігання, транспортування, обслуговування та повернення. Часто підприємці домовляються з постачальником про гарну знижку, закупають велику партію товару. А ось чи буде попит на товар – до кінця одразу не зрозуміло, але гроші в ньому вже заморожені, і витрати на утримання складу точно виростуть. Завдяки проведеному аналізу, стає зрозумілим, що завжди важливо відслідковувати зміни в структурі попиту. Для деяких категорій товарів це критично, щось втрачає актуальність, у якихось позицій минає строк придатності, а постачальник відмовляється прийняти товар назад, і деякі підприємства у розпачі розпродають товари за безцінь. Є і зворотний бік цього явлення. Продавці закупають товар невеликими партіями, щоб тестувати попит. Зазвичай так роблять, коли тестують нішу, починають бізнес, відкривають нові напрями. Але якщо продавець не зможе закрити попит, бо постачальник не встигає з виробництвом, занадто довга логістика до складу і клієнта, частина замовлень може зірватися, а бізнес недоотримає прибутку.

Ключові слова: *товарні запаси, асортимент, норма оборотності товарних запасів, управління товарними запасами, торговіля.*

The article reveals the concept of inventory, the meaning and essence of the inventory management system, the reasons for its creation, and explores ways to optimize inventory. Every enterprise needs to reduce the costs of their storage, transportation, maintenance and return. Often, entrepreneurs agree with the supplier about a good discount, purchase a large batch of goods. Commercial trade is a large volume of operational and organizational activities of trade organizations and enterprises, aimed at the implementation of the processes of buying and selling goods to meet the demand of the population, and in the future, obtaining a profit. Commodity stocks are a significant component of commercial activity on the territory of Ukraine. Inventory management in the retail chain forces every entrepreneur to have their rationing, operational accounting and control over their condition, as well as regulation depending on market conditions. From the above, it becomes clear that the article reveals the concept of inventory, the meaning and essence of the inventory management system, the reasons for its creation, and ways to optimize inventory are explored. Every enterprise needs to reduce the costs of their storage, transportation, maintenance and return. Often, entrepreneurs agree with the supplier about a good discount, purchase a large batch of goods. But whether there will be demand for the product is not immediately clear, but the money in it is already frozen, and the costs of maintaining the warehouse will definitely increase. Due to the conducted analysis, it becomes clear that it is always important to monitor changes in the structure of demand. For some categories of goods, this is critical, something loses relevance, some items expire, and the supplier refuses to take the goods back, and some businesses in desperation sell off goods for next to nothing. There is also a reverse side of this phenomenon. Sellers purchase the product in small batches to test demand. This is usually done when testing a niche, starting a business, opening new directions. But if the seller cannot meet the demand, because the supplier does not keep up with production, the logistics to the warehouse and the customer are too long, some orders may fail, and the business will not make a profit.

Keywords: *inventory, assortment, inventory turnover rate, inventory management, trade.*

Постановка проблеми. Товарні запаси є основним напрямком грошових вкладень для торговельних підприємств і, відповідно, джерелом отримання прибутку, тому природно, що вони стають основним об'єктом постійного контролю. Теперішній розвиток ринкових відносин і конкуренції, впровадження та використання сучасних інструментів і технологій зумовили необхідність пошуку нових методичних підходів до обґрунтування оптимальних обсягів товарних запасів, визначення розмірів і періодичності (ритмічності) поставки та реалізації запасів, а також розрахунок витрат щодо їх обслуговування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливу роль у формуванні теоретичних та організаційно-методичних підходів до управління товарними запасами відіграють праці таких науковців і практиків: Гуляєва Н. М., Любезна І. В., Новицька Ю. Є., Олініченко К. С., Перебийніс В. І., Тарасова Т. О., Хоменко Н. В., Ярмоленко Л. І. та ін. [3; 4; 7; 6; 8; 10; 12; 14].

Проте окремі аспекти теоретичного та методичного забезпечення управління товарними запасами потребують уточнення. Так, питання формування оптимального розміру товарних запасів підприємств в торгівлі залишається недостатньо опрацьованим, тому що перевага в сучасних дослідженнях надається етапу їх нормування [2; 4; 6; 7; 11; 12]. Але відсутнє належне висвітлення важливого моменту – як у процесі торговельно-закупівельної діяльності підприємства визначити ступінь виконання нормативно встановлених показників товарних запасів.

Постановка завдання. В торгівлі, важливо все фіксувати: надходження, переміщення між складами, на точки, продажі, зберігання, повернення, інвентаризація. Це потрібно робити, навіть якщо це маленький ФОП.

Важливу роль відіграють ключові товарні звіти – за оборотами, залишками, прибутковістю, рухом товарів. З таких облікових даних видно

актуальний статус товару – де перебуває, який шлях він пройшов. Отже, такий контроль допомагає уникнути нестач, псування і компенсацій загублених товарів.

Неведення обліку завжди призводить до фінансових втрат. А якщо працюєте за посередницькими договорами, вартість загубленого, зіпсованого або неврахованого товару потрібно буде компенсувати комітенту-власнику.

Постановка завдання. У сучасних післяпандемічних та воєнних умовах національної економіки, все ж відбувається активізація процесів глобалізації та посилення конкуренції на внутрішньому ринку, що призводить до зросту торгівлі. Характер та тенденції споживчого ринку, що виражаються в зростанні товарообороту з одночасним скороченням частки продажу продовольчих та непродовольчих товарів вироблених в Україні, зумовлюють необхідність удосконалення існуючих систем і методів та впровадження нових інструментів управління торгівлею. Важливою умовою ефективного функціонування торговельних підприємств є управління товарними запасами. Обсяг, склад та структура товарних запасів, що забезпечують ритмічність і безперервність торгово-операційного процесу, стійкість товарної пропозиції та лояльність покупців. Наявність ефективного управління товарними запасами створює передумови сталого економічного розвитку роздрібного торговельного підприємства [11].

Виклад основного матеріалу. Товарні запаси є основним напрямком грошових вкладень для торговельних підприємств і, відповідно, джерелом отримання прибутку, які формують майбутній асортимент і зумовлюють структуру товарообороту, а тому природно, що вони стають основним об'єктом постійного контролю.

Власне, товар має дві цілі: по-перше, задовольнити потребу покупця, по-друге – принести прибуток [7]. Як зазначено в роботі К. Маркса:

«Поки товар знаходиться у стадії переходу, перебуває в проміжній стадії між виробництвом і споживанням, перебуває власне у сфері обігу, на ринку, на складі, він запропонований до продажу. Він утворює, таким чином, запас, і постійна наявність цього запасу є умовою процесу відтворення».

Таким чином, наявність товарних запасів є важливою умовою функціонування будь-якого господарюючого суб'єкта в торгівлі. Товарні запаси утворюються на всіх стадіях руху товару: на складах оптових і роздрібних підприємств, складах підприємств-виробників, у дорозі. Це обумовлено низкою чинників економічного, організаційно-технологічного і соціального характеру.

Обсяг товарних запасів в повній мірі визначається структурою і розміром товарообігу торговельного підприємства. Збереження оптимального співвідношення між рівнем товарообігу і величинами товарних запасів – одна з основних задач торговельних підприємств. При незадовільному рівні товарних запасів з'являються проблеми з товаро забезпеченістю товарообігу підприємства, надлишкові запаси провокують додаткові витрати [3].

Для нормування залишків усіх наявних товарів допомагає асортиментна матриця (рис. 1). Це таблиця з повним асортиментом товарів, які є в продажі.

При аналізі звітів з продажу, варто це робити в розрізі товарних груп, товарів окремо, за клієнтами, постачальниками.

У будь-якому разі запаси мусять бути розплановані з резервом, щоб закрити весь план продажів на місяць чи сезон.

При аналізі продажів варто виділити товари з підвищеним попитом і ті, що погано продаються, від завалів треба позбутися.

З викладеного вище стає зрозумілим, що оборотність товарних запасів - одна з найважливіших характеристик ефективності продажів, яку слід відстежувати кожному підприємству. З її допомогою можна не тільки підвищити прибутковість підприємства, а й оперативно усунути наявні прогалини.

Оборотність та її грамотна оцінка має значну користь для ритейлу, а саме:

- визначає тривалість реалізації товару;

- обґрунтовує доцільність введення/виведення товарних позицій з асортименту;
- свідчить про необхідність скоригувати індивідуальні норми запасів товарів на складі (магазині);
- дозволяє оптимізувати логістику та мінімізувати витрати на доставку та зберігання;
- дозволяє перевірити ефективність роботи, як окремих співробітників магазину, так і цілої мережі;
- сприяє збільшенню прибутку шляхом виведення неліквідних товарів з асортименту;
- показує, коли повернете вкладені в товар гроші з урахуванням прибутку.

Знаючи швидкість оборотності, буде зрозуміло, у який момент треба замовляти топові позиції, які варто збувати за лояльними цінами, а за якими на основі річної оборотності можна планувати закупівлі на наступний період.

Заморожувати гроші в звалищах товару, який довго не вдається продати, – погано для бізнесу. А чим вище оборотність, тем швидше повертаються вкладені гроші.

Алгоритм простий: контролювати кількість товарів з високою оборотністю та закуповувати їх частіше, якщо попит на такі товари сезонний – враховувати це.

Низька оборотність говорить про те, що вкладені гроші повернете нескоро, і, можливо, від закупівлі такого товару варто відмовитися.

Оборотність товару можна поррахувати в днях (це строк оборотності) або в разях (коефіцієнт оборотності).

Основа розрахунку – три показники:

Середній товарний запас за період (ТЗсер). Це всі товари на складі в певний період – це може бути тиждень, місяць, квартал. Виражається в штуках або грошах за закупівельними цінами, без вашої націнки.

Можна поррахувати ТЗсер. для конкретного товару.

Як рахувати: підсумуйте залишки на початок і кінець періоду та розділіть на 2.

Якщо аналізуєте запаси ще й на проміжні дати, за декадами, наприклад на 10 липня, 20 липня, 30 липня, формула така:

$$ТЗсер = \frac{(Т1/2+Т2+Т3+Т4+Тn/2)}{n-1}$$

Товарна категорія	Товарна підкатегорія	Сезон	Найменування товару	Артикул	Постачальник	Категорійний менеджер	Входить у асорт. мінімум	Роль категорії	Коментар
Взуття	жіноче	літо	Босоніжки	12345	ФОП Чобот, "StyleShop"	Важлива А.О.	так	базова	Крім моделі "Капрі"
			Кросівки	45678	ФОП Петухова, "Мрія"	Сопілка Т.П.	так	базова	–
			Міюлі	33344	ФОП Петухова, "Мрія"	Важлива А.О.	ні	періодич.	–
		весна	В'єтнамки	12345	ФОП Чобот, "StyleShop"	Важлива А.О.	так	базова	Крім моделі "Віола"
			Чоботи	A2678	ФОП Чобот, "StyleShop"	Миша О.О.	так	базова	–
			Ботильйони	T5677	ФОП Чобот, "StyleShop"	Миша О.О.	так	періодич.	–
	чоловіче	весна	Туфли	p57o8	ФОП Петухова, "Мрія"	Фарафонов Р.А.	так	базова	–
			Ботинки	и09y7	ФОП Петухова, "Мрія"	Фарафонов Р.А.	так	базова	Крім моделі "XXL"

Рис. 1. Приклад асортиментної матриці

де:

T_1, T_2, \dots, T_n – товарні запаси на різні дати періоду;

n – кількість дат аналізованого періоду.

Розрахунковий період (тиждень, місяць, рік). Для швидкокопсувних товарів беріть тиждень, стандартний період для аналізу – місяць.

Товарообіг – це кількість продажів за обраний період.

Розрахунок оборотності в днях. Показує, за скільки днів продається середній запас аналізованого товару.

Формула:

$$Об_{дн} = \frac{TЗ_{сер} * Кількість\ днів.}{Товарообіг\ за\ період}$$

Розрахунок оборотності в разях. Показує, скільки разів товар був проданий за аналізований період.

Формула:

$$Обр = \frac{Товарообіг\ за\ період.}{Сер\ товарний\ запас\ за\ період}$$

Розглянемо на прикладі.

ФОП продає літне взуття; проаналізувавши продажі червня, можна зробити прогноз, на скільки вистачить наявних запасів до наступної поставки. У червні було продано (товарообіг) 32 пари. На початок місяця на складі було 70 пар взуття, 10-го числа – 61 пара, 20-го числа – 34 пари, на кінець – 10 пар. Визначимо середній товарний запас і порахуємо оборотність.

$TЗ_{сер} = ((70 / 2) + 61 + 34 + (10 / 2)) / 4 - 1 = 45$ пар – це більш точний розрахунок.

Або

$$TЗ_{сер} = (70 + 10) / 2 = 40 \text{ пар.}$$

Обчислимо оборотність:

$$Об_{дн} = 40 \times 31 / 32 = 39 \text{ днів.}$$

На реалізацію середнього залишку в 40 пар потрібно 39 днів. Товару вистачає на місяць із гаком, отже, якщо робити замовлення постачальнику один раз на початку місяця, вдасться закрити попит на літній період.

Або оборотність у разях:

$$Обр = 32 / 40 = 0,80$$

Це означає, що за місяць середній товарний запас на 40 пар не реалізований. Якщо показник більше одиниці – 2, 3, 4, це говорить про те, що товар швидко обертається, він був проданий 2, 3, 4 рази за місяць.

Остання питання для повного розуміння товарооборотності – це “Як аналізувати оборотність?” Весь асортимент на одній торговій точці – для розуміння, продаж яких товарів приносить більше прибутку, а які попиту не мають. Порівнювати треба оборотність схожих товарних позицій у рамках однієї товарної групи, щоб побачити, які продаються краще. Якщо товари занадто відрізняються в ціні й призначенні, порівняння не має сенсу. Також слід враховувати сезонність товару: у різні періоди товар має свій строк оборотності, тому порівнюйте для визначення норми аналогічні періоди.

Один товар у розрізі різних точок. Наприклад, у вас мережа кав'ярень, ви проаналізували продажі

й побачили, що сендвічі з тунцем – у топі продажів на точках біля бізнес-центрів, а на інших точках цей товар завжди в залишках, незважаючи на те що поставки менші. На підставі цього можна прийняти рішення: перемістити запаси на точки, де товар продається краще, і збалансувати потік поставок на майбутнє.

Один товар від різних виробників. Наприклад, частіше купують продукцію відомих марок або місцевих брендів, які використовують лише натуральну сировину. Тоді варто переглянути поставки інших брендів або відмовитися від них зовсім.

Висновки. При застосуванні тих чи інших способів управління запасами необхідно звернути увагу на властивості попиту продукції підприємства, а також особливості місцевих чи довідкових інформаційних технологій, які створюють інноваційне управління торгівлею.

Отже, проблематичність у виборі конкретного методу залежить від умов, в яких діє підприємство і можливості керівника з логістики прийняти вірне рішення. Чим важчі умови, тим складніша модель координування товарними запасами необхідна. Для всіх способів управління запасами притаманні дві ґрунтовні проблеми: забезпечення відповідного контролю над кожною ланкою запасу і впевненість в точному відстеженні стану наявних запасів.

Бібліографічний список:

1. Аналіз ефективності використання виробничих запасів на підприємстві URL: <http://mybiblioteka.su/7-48870.html>.
2. Воронко Р. М., Грезенталь В. О. Класифікація товарних запасів на підприємствах роздрібної торгівлі. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2012. Вип. 22.07. С. 164–168.
3. Гончаров Ю. В., Костюк Г. В. Методологічні аспекти формування логістичної системи на підприємствах легкої промисловості. *Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України*. 2012. № 3. С. 97–107.
4. Любезна І. В. Нормування матеріальних запасів в системі управління підприємствами целюлозно-паперової промисловості. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2013. Вип. 3. С. 89–92.
5. Лопатіна В. В. Економічна сутність виробничих запасів. Наукові праці. Економіка. Вип. 177. Т. 189.
6. Новицька Ю. Є. Науково-практичні підходи до управління товарними запасами фармацевтичних компаній в умовах менеджменту якості : дис. канд. фарм. наук : 15.00.01. Харків. 2016. 322 с.
7. Рапинець В. І. Облік виробничих запасів з використанням інформаційних технологій. Матеріали міжнародної науковопрактичної конференції [Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України], (Тернопіль, 21–22 листопада 2007 р.) Т., 2007.
8. Перебийніс В. І., Дроботя Я. А. Логістичне управління запасами на підприємствах : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2012. 279 с.
9. Характеристика товарних запасів та основні етапи їх формування. URL: http://pidruchniki.com/17910211/ekonomika/harakteristika_tovarnih_zapasiv_osnovni_etapi_formuvann
10. Тарасова Т. О., Наумова Т. А. Методичні підходи з удосконалення процесу управління товарними запасами. Прогресивні ресурсозберігаючі технології та їх економічне обґрунтування у підприємствах харчування. Економічні проблеми торгівлі : зб. наук. праць : у 2-х ч. Харків, 2002. Ч. 2. С. 52–58.

11. Хоменко Н. В., Карпенко О. В., Верига Ю. А. Товарні запаси: проблеми обліку, контролю та звітності : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. 154 с.
12. Височин І. В. Управління товарооборотом підприємств роздрібної торгівлі : монографія / І. В. Височин; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ : КНТЕУ, 2012. 543 с.
13. Аудит і ревізія підприємницької діяльності : [навчальний посібник] / за ред. Бутинця Ф. Ф. Житомир : ПП "Рута", 2001. 416 с.
14. Євсєєва Г. В. Промислове підприємство як об'єкт логістичного впливу. Збірник тез доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ : НУХТ, 2006. 48 с.
15. Ярмоленко Л. І., Чумак Т. В. Удосконалення системи управління запасами дистриб'юторської фірми. *Академічний огляд*. 2017. № 1. С. 83–91.
6. Novytska Yu. E. (2016) Scientific and practical approaches to the management of inventory of pharmaceutical companies in terms of quality management: dissertation. Ph.D. Pharm. Sciences: 15.00.01. Kharkiv. 322 p.
7. Rapynets V.I. (2007) Accounting of production stocks using information technologies. Materials of the international scientific and practical conference [Creation of an intelligent accounting system for the economy of Ukraine], (Ternopil, November 21–22, 2007) Ternopil
8. Perebijnis V. I., . Drobotya Ya. A. (2012) Logistic management of stocks at enterprises: a monograph. Poltava: PUET. 279 p.
9. Characteristics of commodity stocks and the main stages of their formation. Available at: http://pidruchniki.com/17910211/ekonomika/harakteristika_tovarnih_zapasiv_osnovni_etapi_formuvann.
10. Tarasova T. O., Naumova T. A. (2002) Methodical approaches for improving the inventory management process. Progressive resource-saving technologies and their economic justification in food enterprises. Economic problems of trade: coll. of science works: in 2 parts. Kharkiv. Part 2. P. 52–58.

References:

1. Analysis of the efficiency of the use of production stocks at the enterprise. Available at: <http://mybiblioteka.su/7-48870.html>.
2. Voronko R. M., Grezenthal V. O. Classification of commodity stocks at retail trade enterprises. *Scientific bulletin of the National Forestry University of Ukraine*. 2012. Issue 22.07. P. 164–168.
3. Goncharov Yu. V., Kostyuk G. V. (2012) Methodological aspects of logistics system formation at light industry enterprises. *Scientific Research Center of Industrial Development Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine*. № 3. P. 97–107.
4. Lubezna I. V. (2013) Rationing of material stocks in the management system of enterprises of the pulp and paper industry. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. "Economy" series*. Issue 3. P. 89–92.
5. Lopatina V.V. The economic essence of production stocks. *Scientific works. Economy*. Issue 177. T. 189.
11. Khomenko N. V., Karpenko O. V., Veriga Yu. A. (2008) Commodity stocks: problems of accounting, control and reporting: monograph. Poltava: RVV PUSKU. 154 p.
12. Vysochyn I. V. (2012) Management of the turnover of retail trade enterprises: monograph, Kyiv. national trade and economy Univ. Kyiv: KNTEU. 543 p.
13. Audit and revision of business activity: [educational manual] / edited by Butynetsa F. F. Zhytomyr: PP "Ruta", 2001. 416 p.
14. Yevseeva G.V. (2006) Industrial enterprise as an object of logistic influence. Collection of thesis reports of the All-Ukrainian scientific and practical conference. Kyiv : NUHT. 48 p.
15. Yarmolenko L. I., Chumak T. V. (2017) Improvement of the inventory management system of a distribution firm. *Academic review*. № 1. P. 83–91.